

Що жінки мусять знати?

ПОРАДНИК ДЛЯ ЖЕНЩИН

**ЩО
ХОЧУТЬ БУТИ ЗДОРОВИМИ.**

МІСТИТЬ В СОБІ

1. Жіночі недуги. 2. Місячка і тяжа. 3. Що робити коли жінщина в тяжі? 4. Як собі радити, коли захоріє вагітна жінщина? 5. Занідиене. Тяжа. 6. Коли родить ся дитя? Житє плоду в матерниці. 8. Як родить ся дитя? 9. Чого не робити при породі? 10. Що робити при породі? 11. Як собі радити в тяжших недомаганнях при породі? 12. О тяжких породах. 13. Як жінщина повинна заховувати ся по породі підчас пологу? 14. Що робити в легших і тяжших недугах підчас пологу? 15. Як обходитись з новонародженим дитятем?

НАКЛАДОМ «РУСЬКОЇ КНИГАРНІ»

848—850 Мейн Ст.

Вінніпег, Ман.

ПОРАДНИК ДЛЯ ЖЕНЩИН що хочуть бути здоровими.

—««о»»—

написав
Др. ЙОСИФ ЗЕЛЬЧАК.

З польского переклав
М.П.Б.

НАКЛАДОМ «РУСЬКОЇ КНИГАРНІ»
848-850 Мейн Ст. Вінніпег, Ман.

Жіночі недуги.

Нема на сьвітї чоловіка, що не хотїв би бути здоровим а прецінь мало є людей, котрі не шкодили би своєму здоровлю. Один їсть стару зіпсуту поживу, другий не за багато горілки, третій спить в душній без вікна комірці, инший — хотяй кашляє — ходить босоніж навіть в зимі.

Найбільше кривди своєму здоровлю заподівають жєнщини. Цанни, хотяй би мали болі при місячнім упливі крови, хотяй би уплив крови був надто обильний, ходять до роботи, наче би їм нічо не доскулювало; вагітні невісти на кілька годин перед породом двигают тягарі; сплджуючі слухають дурних рад шептух; — хорі на опад матерниці, або на уплив крови, працюють, наче би не мали ніякої хороби.

Розумієть ся, не все їх в тім провина. Біда, серед котрої мусять жити, не часто дозволяє заперестати роботу, відпочивати в комнатї, лежати на вигідній постелі або також лічити ся, як належить ся. Часто також случаеть ся, що не біда спричиняє хворобу жєнщинам, але їх темнота і слуханє рад дурних людей.

Недуги жіночі є і дуже часті і дуже ріжнородні. Кожда з вас певно чула про них. про запалєнє матерниці, а її опадї, скривленю, зігненю, про уплив крови, кровавленє матерничне, рака і инші нарости матерниці, про запалєнє болони червоної, полову горячку і т. и.

Одні з сих недуг, запалєня — приходять нагло з великим болем, з дрожію і горячкою; они можуть закінчити-сь і смертю. Инші повстають поводи і тягнуть ся довго. Однакож всі недуги жіночі мають ту цїху, що дуже підривають здоровлє.

Такі жінщини звичайно блідніють і нидіють, але хотятьби і добре виглядали, то таки чують ся ослабленими; не мають охоти до праці ані до забави нічо їх не тішить, часто суть сварливі, злі, примхуваті.

Жіночу недугу може пізнати і добре лічити лише доктор. До него отже треба удаватись в.такім терпіню, а не до баби, ворожбита. Однакож найлучше зовсім не хорувати, уникати все те, з чого можуть витворитись жіночі недуги, що повстають они з ріжних причин. Одні — через пошкоджене собі підчас місячки,застуду в зимній купелі, чи в инший спосіб підчас місячки, подвигане, стосунок з мужем в тім часі; всьо те може легко спричинити недугу.

Инші недуги походять від тяжких породів,або від невчасного породу.

Єще инші — з зараженя хворобою венеричною і з недбалого лічення її.

Дуже часто жінщини хорують лише через те одно,що передвчасно піднесли ся з ліжка по породі, що за скоро почали працювати і двигати тягарі.

А скількож то разів жінщина стягає на себе хворобу з власної волі, чи то з власної вини, чи також через темноту своїх найблизших свояків. Кілько то жінщин вже померло або окалічіло через невмілу поміч, яку їм подано при породі, в полозі або в хворобі!

Не може се ніяк людям в голові поміститись, що ліпше цілком не лічити, ніж зле лічити.

Жінщини, котрі собі або иншим плід нищать, часто спроваджують тяжкі хвороби, ба, навіть і смерть!

З набутої раз хвороби невилічить ся ніхто сам з кишки. На то треба поради доброго лікаря. Добре однакож буде всім то знати, що нема може инших недуг, в котрих так бул би помічним спокійне лежане в ліжку, як в хворобах жіночих.

Часто суть помічними літні купелі, чи то з чистої води, чи із солюю. Окрім купелій повних, нераз помагають купелі сидячі (насідні): у ваннах умисне до того зроби-

них сидить ся лише у воді, а тіло від бедра ноги від колін полишають ся в одежі.

В конечности таку ванну може заступити балія до прання. До купелі насїдних при упливах крови часто дають відвару з дубової кори.

(Женщина, що хоче охоронити ся від жіночих недуг, повинна заховувати чистоту, купати ся по кожній місяцї, часто підмивати ся чистою водою).

Лікарі на ріжні жіночі недуги мають ріжні лікарства. Окрім купелій они часто поручають інприцювання, виприцювання теплої води (при упливах крови), смарованя на живіт, закладають вінці, роблять прорізи і інші операції.

Місячка і тяжа.

Кожда женщина знає і чула о матерниці, але мало котра сказала би, где она лежить, як виглядає, до чого служить. Отже скажу вам дещо про се.

Матерниця є то мяскій мішок подобн грушковатої; лежить она в середині лохані (в самім долі живота) лише не зараз за шкірою, бо там містить ся мочевиї міхур, але за ним а перед зауницею (відходовою кишкою). Широкии кінцем она звернена до гори, має отже над собою кишки. Шийкою (вузким отвертим кінцем) зверненою на діл, матерниця входить в болотнистий канал, т. зв. маточну піхву.

Матерницю мають лишень женщины.

В матерниці росте і розвиває ся плід, нїм стане ся спосібним до життя і прийде на світ. Плід повстає із заплідного яйця.

Орудя розродні у женського пола лежать внутр ямини лоханної по обох боках матерниці і складають ся з двох яйчників, з правого і з лівого, котрі бувають завбільшки орїха ліскового, а мають вид насїня мікдалового.

У молоденької дівчини ті яєчники є недійсвуючими, яєчка в них не дозрівають. Але коли дівчина підростає і дістає місячку, відтоді що місяця в однім або другім яєчнику одно яєчко дозріває і дістає ся до матерниці.

У жінщини невагітної, але полово зрілої, витворює внутренна стїно матерниці правильно менше-більше в чотиротижневих наворотах уплив крови звисний під назвою „місячного”, „правильности” або місячки, а тоді з кровю відпливає на внї і те дозріле яйце.

Яйце людске єсть то кулястий міхурчик о промірі 0.22 міліметра. Складає ся оно з ослонки прозорої (оболони жовточної) і жовтка з міхурцем зародочним і точкою зародочною. Яйце єсть оттак клітиною: єго ослонка одвічає оболоці, жовток змістови, міхурець зародочний ядрови, а точка зародочна ядерцю.

У замужної жінщини таке дозріле яйце може стрінути ся і злучити ся з мужеским насїнем. Тодї місячка вже не настає. Дозріле яєчко дістає ся з яєчника до матерниці через рурку т. зв. яйцевод або трубу матерну. Є два яйцеводи — по одному від яєчників.

Запліднене яєчко приклеюєть ся до внутра матерниці і виростає в нїй на плід і так настає тяжа.

Наші дівчата звичайно в чотирнайцятім або шіснайцятім році життя дістають в первий раз місячку, то є кровавленє в матерниці і піхві.

В горячих краях місячка починає ся в раньшій часї, а в дуже зимних в пізнїйшій часї нїж у нас.

Місячка у здорових жінщин триває три дні, чотири, пять, а повторяє ся що чотири тижні аж до сорок пятаго або пятьдесятог року життя.

Підчас місячки жінщини часто виглядають блїдо, мізерно, чують ся ослабленими; часом дізнають болїв в кри-

жах, в долішній частині живота, часом мають розвільненє, нудоту, заворот голови. Застуда в тім часі, або за велике умученє, може легко спровадити хворобу. Хто лише може, нехай хоть в перший день місячки не працює тяжко, не двигаеть тягарів.

Підчас місячки не можна купати ся, танцювати, мати зносини з мужем. Треба стеречи ся застуди, дбати про чистоту, підмивати ся теплою водою. По місячці добре взяти літню купіль.

Если при місячці відпливає крові за багато, або що гірше кавалками, то конче треба заперестати всяку роботу і чим скорше положити ся до ліжка; на діл живота добре тоді прикладати що години оклади з зимної води і тепло прикриватись; не можна пити нічо горячого. Если сильне кровавленє через кілька годин не устає, треба покликати лікаря-доктора.

Часом при місячці бувають дуже сильні болі в крижах, кільки в долі живота; тоді також найліпшим лікарством є відпочинок і лежанє.

Бувають случаї, що місячка у дівчат значно пізнійше починає ся, в 18 а навіть 19 році житя. Звичайно се буває у дівчат слабовитих, блідих. Тоді многі матери бігають до різних бабів по зіле і ради, переплачують різних ошуканців, часто думаючи, що якийсь злий чоловік кинув уроки на їх доньку — як би то справді міг хто на світі уроки кидати або духи викликати!

Если не хочете зашкодити своїм донькам, не давайте самі ніяких лікарств на спровадженє місячки, але лише старайте ся їх скріпити на здоровлю, даючи їм на поживу мяса, яєць, молока, пива. Памятайте, що майже завсїгди така дівчина не через то хорує, що єще не має місячки. Противно, власне в наслідок хвороби, браку сил, місячка так довго у неї не приходить. На ту хворобу (блідницю) лікарі мають досконалі лікарства.

Також случається, що місячка затримається на кілька місяців; часом буває то з перестуди, часом навіть з великого смутку або переляку. І в таких разі біда невелика, нема чого лякати ся; на другий або третій місяць, кровавлення може само через себе вернути. Не потреба також нічого робити, коли місячка о кілька днів опізниться, або скорше з'явиться ся.

Запліднене яйце, як вже знаєте, приліплюється до середини матерниці, приростає до неї і росте поволи, аж повстане з него плід, котрий поволи стається що-раз подібніший до дитяти. Так само з яйця курячого поволи розвивається курчатко. О такій жінчині говорить ся, що є в тяжі; легко тепер зрозуміти, для чого матерниця в середині є порожня, а її стінки є розтягливі, як гума.

Підчас вагітності матерниця розтягає ся, а її яма по-раз дужше побільшається. Від четвертого місяця матерниця підносить ся у гору так, що при кінці шестого місяця її дно є вже коло пупця, а в дев'яти місяцях під серцем, що легко можна намацати пальцями, кладучи їх на живіт і кінцями легко натискаючи.

У вагітної жінчини живіт звільна побільшається, всі розродні і споловні орудя є опухнені, пересяклі кровю; груди повні; соски (цицьки) темніші і при натисканю часто виділяють клей подібний до молока; місячка устає. Звичайно дуже легко пізнати, чи жінчина є в вагітності. Не трудно однак і помилити ся. Є случаї, що і доктор не може того напевно сказати в перших місяцях вагітності. Живіт бо може побільшити ся по причині якого опухнення, або внутрішніх наростів, а місячка може затримати ся по причині якої недуги.

При кінці п'ятого місяця завсїгди вже можна бути певним вагітності, тоді матір так виразно чує рухи плоду, що

можна вже чути бите серця дитяти, прикладаючи ухо до живота матери.

Що робити, коли жінщина є у вагітності?

Часто приходить ся чути, що жінщина є хора, бо є вагітна. Ясна то брехня, вагітність бо не є хворобою. Коли жолудок або кишки є наповнені поживою, нема в тім прецінь хвороби, для чогож називати хворобою, коли матерницю виповняє плід? Кожда здорова жінщина повинна мати мужа і родити діти. Може вивязати ся при вагітності хвороба але то так само як і в їді, віддиханю; десятьом, сто людям якась пожива піде на здоровлє, а одному спровадить хворобу, бо жолудок і кишки його були за слабї, меньше соків видїляли; сто людей може свобідно віддихати душним воздухом, в найбільшім натовпі людей, а инший тратить змисли і млїє.

Коли-ж сама вагітність не є хворобою, то не треба її нічим лічити, бо кожде лікарство без потреби даване, є наче трутиною і шкодить здоровлю а в вагітності може єще спровадити уплив плоду.

Не меньше прецінь жінщини підчас вагітності повинні бути осторожнійшими і більше дбалими о своє здоровлє. Легко зрозумієте, для чого розширена в тяжї матерниця тисне то на кишки і жолудок, то на міхур мочевий, то на утробу, то на легкі і серце; отже кожда з тих частий може легко захорувати.

Окрім того орудя розродні жінщин вагітних є переповнені кровю, розтягнені, отже і сильнійші рухи (пр. скаканє) можуть викликати уплив крові, або скиненє плоду. то за побите вагітної жінщини і право острійше карає. Добре відживлюванє ся вагітної жінщини є важним для того, що рівночасно кормить она своєю кровю і дитя, котре носить в своїй утробі, проте чим ліпшим воздухом віддихає, тим чистїйшою є її кров, чим поживнійшу їду споживає, тим бодрїйшою і покрїпляючою є її кров.

Належить проте перестерігати, щоби вагітні жінки: не двигали великих тягарів, не скакали, не їздили верхом на кони, не танцювали, надто не мучили ся, щоби ніколи не брали лікарств на блюванє, а обережно лікарства на перечищенє, аби віддихали як найбільше чистим воздухом, в літї спали при трошки отвертім вікні, не спділи в задусї, часто провітрювали свої комнати; щоби в зимних днях тепло одягали ся, носили майтки, не носили шнурівок, не стискали ся міцно анї в бедрах, анї підв'язках; щоби чисто утримували своє тіло, що-день обмивали орудя споловні, носили чисте білє; щоби їли поживні і легко стравні поживи, як найменше про те: гороху, фасолї, чорного хліба, а за те много молока, мяса, овочів: щоби не спділи тягом в дома, але щодень бували на свіжім воздусї; щоби сполованє було рідше і обережнійше; щоби старали ся бути спокійними, не бояли ся породу, не приглядали ся тяжким породам; щоби груди удержували тепло, нічим не стискали, а в послїдних місяцях обмивали горілкою бородавки соскові, бо тим способом уникає ся болїсного пукненя бородавок соскових підчас кормленя.

Як собі радити, коли заслабне вагітна жінка.

Єсли вагітна жінка захорує на яку тяжку горячку, як тиф, холєра, запалєнє легких то часто наступає скиненє плоду: матерниця починає корчити ся і викидає з себе плід, хотяй нераз єще далеко єму до дозрілости.

В легших загальних хворобах скиненя плоду не буває, але тоді жінка не може брати ніяких лікарств без поради лікаря.

Часто лікарства, що суть добрі для невагітних, підчас вагітності стають ся шкідливими. Кожде лікарство, котре спроваджує наглий приплив крови до орудий розродних або і корченє матерниці, є тоді дуже не в пору: може спроводити смерть дитяти, скиненє плоду, сильні упливи крови. Нехай вагітна жінка ніколи не старає ся викликати у себе

блюванє, хиба в наглих отроєнях, нехай ніколи не позволяє пускати собі крови, нехай не мочить ніг в дуже горячій воді.

Хотяй вагітність не є хворобою однакож многим жєнщинам спричиняє она часом дуже прикрі, хотяй проминаючі болізни. Найважййші з них є: блюваня. Часто помагає на них зимна вода, чорна кава, поликанє кусничків леду, або води з цитриною.

На болі в крижах найлучше помагає відпочинок в сні на кілька годин. На запір найліпше є зашприцовуванє до сліної кишки теплої води з ложкою оливи.

При опухненю жил на ногах добре є також полежати якийсь час в ліжку.

Упливи крови з орудій розродних є завсїгди небезпечні, бо звичайно разом з ними наступає і скиненє плоду. В такім случаю треба положити жєнщину до ліжка навзнак, давати їй до питя зимну воду з цитриною і спровадити доктора. Скиненє плоду не є таким звичайним, нешкідливим випадком, як то думають наші жєнщини, бо треба по нїм перележати в ліжку кілька днів. Дуже часто по скиненє плоду наступають довгі хвороби матерниці, а головнo вже тоді, єсли вагітна умисно викликала скиненє плоду. За той злочин вже много жєнщин відпокутувало смертю, або довгою і тяжкою хворобою. Треба і про се знати, що право тяжко карає за скиненє плоду, не лише матір, але і тих, що її при тім помагали.

Коли скиненє плоду вже раз приключило ся, то легко може повторити ся і при слїдуючїм породі. Тим осторожнййше треба тоді заховувати ся. Бувають жєнщини так щєщасливі, що ніколи не можуть доносити плоду — завнєсє скидають і то завсїрди в тім самім місяци вагітності.

Они повинні би через той небезпечний час перележати в ліжку (хотяй би і цілий місяць) і вздержати ся цілком від сполованя.

Часом табі безушинні — скидання плоду походять з хвороби венеричної чи то мужа, чи жєни, чи також обоїх. Повинні в такім случаю найперше вилїчити ся.

Много єще болїв може бути при вагітності: конвульсії, корчі, жовтачка, опад матерниці, її похиленє, задержанє мочи, слиненє. Самі однакож на них нічо не порадите, часом навіть і лікар нічо не поможе — треба чекати кінця вагітності.

Заплідненє. Тяжа.

Підчас сполованя виливає ся сім'я мужеське (sperma) до піхви, звідки дістає ся до матерниці. В матерниці сім'я може стрїнути одно або більше яєць, котрі відділивши ся з яєчника прямують трубами до матерниці. Наслїдком тої стрїчи яйце заплідняє ся і відтак яко яйце плодове або насчаджене входить звичайно в ямині матерниці в близку звязь з тїлом матери і стає здібним витворити в собі плід людський. Виїмково відбуває ся розвиток плоду не в матерниці, а по за нею (тяжа заматернича) котра завсїгди для плоду, а також по більшій часті і для матери є смертносною.

Коли яйце стало заплідненим, говоримо, що „насчадило ся”, а про жєнщину, що „зайшла” або „зачала”. Від того часу є вагітною.

Вагітністю або тяжію зовемо проте стан, в яким находить ся жєнщина від зачатя аж до породу.

По заплідненю обуджує ся нове житє в яйці: повстає в нїм ряд чинностей і змін, наслїдком котрих оно збільшає ся, розвиває ся в нїм плід і так звані часті єго додаткові або „причинки”. Тоті причинки служать до укрїплення і охорони плоду а заразом песердничать в єго відживі. Належать до них: 1) оболони (плїви) плодові творячі так званий чіпець або міхур плодовий, є їх три в такім порядку числячи із вні до середини: а) дочасниця, б) косматка, в) ягнівка. 2) верівка пуна або пупник. 4) вода плодова (обтік).

Яйце звичайно буває запліднене в трубі; звідтіль попадає оно до ямини матерниці, де значно вже напучнявіле осідає звичайно в околиці дна матерниці межи закладками розпухненої єї слизниці: закладки тоті буйно розростаються і окружають наслідку яйце плодове докола яко так звана пліва дочасна або дочасниця. При дальшій збільшеню яйця плодового, дочасниця зростає ся з слизницею ямини матерничої, а властиво ослона яйця плодового ділить ся на дві пліви, так звану воднівку або ягнівку і внішну так звану кошлівку або суднянку (косматку): з тої виростають докола космики, котрі вглубляючи ся в дочасницю укріпляють яйце в матерниці і посередничать в відживі япця, немов коріне у рослин. Однакож вже з кінцем другого місяця тяжі нидіють отті космики довкола яйця плодового: в однім лише місци звичайно в околиці дна матерниці розростаються они сильнійше і творять разом з судинами кровоносними матерниці містище, котре відтак сполучує яйце плодове з матерницею, а тим способом з тілом самої матери і посередничить в відживі того япця. Внутр яйця образує ся тим часом з зародка плід в воді плодовій занирений а пупником (верівкою пупною) сполучений з містищем.

Пупник є мов верівка розпятий від пупця дитини до містища. В другім місяці життя насчадка пупник єще дуже короткий, та опісля продовжує ся значно а на послідку буває на пятьдесят кілька сантиметрів довгий, отож довший від самого плоду.

Пупник буває многократно скручений, а тих скрутів мож начислити до 40. Скрути пупника походять від того, що дитина много разів обертає ся в матерниці, за кожним разом змінюючи своє положенє. Пупник є ослонений піхвою пупниковою, котра є продовженєм воднівки. В піхві пупниковій лежать дві артерії пупцеві, проводячі кров з містища до тіла дитини. Маса слизиста так звана дриглячка виповнює простор межи піхвою і судинами, Після скількості дриглячки буває грубість пупника меньша або більша.

Від росту плоду і скількості воднівки (обтоку) зависить великість цілого яйця. В перших днях зачатя є оно завбільшки проса, по місяцєви так завелике як яйце голу-бине, по двох місяцях стає як яйце куряче і дальше по-степенно збільшує ся, а з кінцем тяжі буває на 3 дециметри дов-ге, а два дециметри широке та важить яких 10 фунтів.

Коли родить ся дитя?

Тяжа триває звичайно 280 днів т. є. 40 тижнів або 10 місяців луннич, числячи місяць по 28 день. Після місяців календарних або сонічних правильний час тяжі вино-сить 9 місяців і 7 днів. Всі вагітні матери є цікаві знати в котрім місяци, тижни і дни будуть родити. Обчисляють они ту хвилю всіляко. Найлучшеж числить та, котра до першо-го дня послідної місячки докладає девять місяців і єще сім днів.

Розумієть ся, що о кілька днів можна перечислитись, але бодай знає єя меньше більше, в яким часї — в яким ти-жни, — прийде на сьвіт дитя. Часом трудно обчислити, ко-ли вагітна не пригадує собі часу послідної місячки. Тоді треба пам'ятати, що перші рухи дитяти відчуваєть ся в по-ловинї вагітності, в її пятім місяци. Коли-ж вагітність тре-ває всього девять місяців після календаря, а перші рухи з'являють ся в пятім — то ясно, що до уродження від того ча-су єще бракує чотири до пять місяців.

Чим близше кінця вагтносити, тим плід більше дозрі-лий і подібнійший до дитяти. В матерниці плід пливає в мі-хурі, наповненім воднистою течю — плодовою водою (об-тіком). Той міхур є зрослий з матерницею в тім місци, где приклеїло ся до неї яйце по заплідненю. Те місце називас-ся містищем; в посліднім місяци виглядає оно як плоский округлавий кусник мяса і важить пересічно один фунт.

Від середини містища, часом від берегу, іде до пупця верівка пупна або пупник, грубий на один палець, а на один

локоть довгий. Плід витягає для себе поживу із крові матери. У тім пупнику є рурка із кровю; крізь одну — кров припливає від матери до плоду, а скрізь другу — вертає від плоду до містища.

Житє плоду в матерниці.

Спершу плід бере корм з соків слизниці матерничої. Пізнійше ведуть обі артерії пупцеві кров з тіла дитяти до містища, відтак дістає ся она до волосниць. Находячих ся в космиках кошлівки, а з волосниць до поєдинчої жилл пупцевої і за єї посередою вертає опять до жил дитячого тіла. При тій кружбі пупцевій лишень певні істоти проникають через стїни судин.

До крові дитячої, пливучої через волосниці кошлівки, дістають ся з крові матери сировать, розпущений білок, соли і кисень: з крові дитячої переходить у кров матерну лиш вода і двукисняк угля. Коли згаданий газ хоть би іно кілька мінут здержав ся в крові дитячій, або коли кисень не переходить у кров дитячу для її відсвіжування, то дитина дусить ся, як то частійше помічано при сильнім стиску пупника підчас породу.

Містище має для плоду дуже важне значінє. Оно очищує кров дитячу від двукусника угля, а достарчає їй кисня. Окрім того за його посередою всі потрібні кормини переходять з матерної крові до дитячої. Оттак орудує оно чинностями, які опісля по зродї звершають в організмі легкі і снаряд травлення.

Серце плоду бє двократ скорійше нїж у дорослого чоловіка, яких 140 раз на мінуту. Плід, порушаючись від часу до часу, ликає трохи з оточаючої єго води плодової. Несправлені останки обтоку (води плодової) разом з слизною жолудочною і кишковою та виділяною жовчию збирають ся в смоловату тяглу масу зеленової барви, так звану смілку.

Плід звичайно не видає ще єї з себе, з вніємом лишє

при спиненім доводженю кисня т. є. коли дусить ся. Натомість мочу видає правильно і то досить часто до обтоку (води плодової).

Як родить ся дитя?

Що девяти місяцях, коли плід цілком дозріє, жінщина починає відчувати себе недобре; є неспокійною, має за час-то моч і столець, нарікає часом на дрозж. У тих, що мають родити впервий раз тягнеть ся то день і два, а у тих, що вже родили, може не бути того цілком.

Сам порід починає ся доперва тоді, коли приходять болі породіві, що тягнуть ся від крижів до долини живота і горішних частий ніг. В часі кожного болю матерниця корчить ся, а міхур з плодом розтягає її долішню часть і отворяє отвір матерниці, котрий що раз обілшаєть ся. Ті породіві болі, ті корчі матерниці єще короткі і слабі, повторяють ся менше більше що чверть години, а тривають через кілька або більше годин, поки не пукне вистаючий вже до піхви міхур плідний і не виллеть ся з него вода, котра плід окружала.

Від того часу порід іде далеко скорше, болі, корчі матерниці суть далеко сильнійші, довші і раз по раз один по другім приходять в коротці через дуже розширений отвір матерниці і розтягнені орудя споловні. Виписують они звичайно найперше головку дитяти, а по кількох хвилях решту часть тіла. При тім виливаєть ся решта плідної води і завжди троха крови, але ще не всьо скінчене: в матерниці по-лишилось містище; той кусник мяса полученый з дитячим пупчиком. Отже за кілька минут, часом доперва за пів години і більше, знова корчить ся матерниця аж випхне із себе містище і рештки міхура плідного. Доперва тоді порід скінчений і болі зникають.

Цілком подібно відбуває ся порід і тоді, если дитя родить ся ніжками. Сам порід у первісток тягнеть ся около

двайцять годин, а у тих, що вже родили, далеко скорше.

Случає ся, що жінщина носить в матерниці два плоди, а часом і три. В такім случаю найперше родить ся одне дитя, по кількох хвилях, або чверть годинах друге, а вкінці третє; містища, можуть доперва всі разом відділити ся по послїднім породі. При уродженю близнятъ, часто оба немовлята суть живі і здорові, хотай майже завсїгди приходять они на сьвіт троха завчасно, через що потребують більшого піклованя і тепла.

Чого не робити при породі.

Як дозрілий овоч сам собою спадає, — так само і дозрілий плід родить ся без жадних лікарств, без жадної штуки, навіть без помочи чоловіка. Здавало-б ся, що всі повинні то розуміти, а однак на селі таких мудрих людей на пальцях можна почислити. Оповім вам, що я сам бачив власними очима. В селі Бордовичах жінки родили діти найчастійше стоячи, або на колїнах; неоднo отже дитя тяжко покалічило ся, не одна мати дістала такого впливу крови, що ледви лікар міг його затамувати, а дитя вїйтихи навіть забиле ся.

В деяких селах між нашим народом є звичай, що вагітними жінщинами перед породом з цілої сили потрясають: прискорять через те часом порід, але завсїгди спричиняють такий вплив крови, що нераз жінщина мусить перележати в шпитали і пів року. В однім селі один господар взяв перед породом свою супругу за руки на плечі, гейби барана і тряс нею, начеби хотїв витрясти з неї дитя. О! І витряс, але вже було неживе — біднятко!

Я бачив єще більшї муки вагітної жінщини, перед самим родженєм повісили її за ноги головою на діл — зімліла сейчас і ледви було можна привернути її до життя, а дитя треба було витягати клїщами. Є і такі люди, що думають, що лікарство або якась їда приспішить порід, або зменшить

болі. Дають тоді жінчині преріжні річи: то напоюють горівкою, що є убійством для немовлятка, то дають воду з милом, оливою, порохом, говорячи, що плід легше вийде по милі або оливі, що порошок його викине; фактом же є, що мило через губу, ніколи не дійде до матерниці, але може спричинити хворобу кишок, або блюванє, що при породі є дуже шкідливим.

Знаходять ся єще так дурні повитухи, що дають вагітним жінкам кукіль до споживаня перед породом. Тоді матерниця дуже сильно корчить ся, ані на хвилинку не звільняє ся, через що дитя найчастійше вмирає, часто наступає розриванє орудій розродних а навіть пукненє матерниці.

В деяких родинax підкаджують вагітну жінчину всіляким зілем, що спричинює омліня а не поміч. Нічо також не помагають заклятя ворожбитів.

Що робити при породі?

Коли хочете, щоби порід відбув ся як найлучше, без нещастя, щоби жінчина найскорше прийшла до давних сил, а дитя вродило ся живе і здорове, то ви повинні поступати ось як:

Вибрати простору, теплу комнату, де нема задухи ані протягів.

Ліжко, на котрім жінчина має родити, висунути так, аби з обох боків був до него доступ. На ліжку має бути чистий і повний соломою напханий сїнник, прикритий циратою, щоби не замочити його.

Коли вагітна жінчина починає відчувати перші болі, треба її дати лівативу з теплої води і ложочку оливи, обмити теплою чистою водою орудя споловні і пригадати, щоби не придержувала мочі.

Їсти треба давати небогато а гарячих напитків — горівки, пива, вина і т. п. не давати зовсім.

І прикликати в пору добру акушерку (повитуху) котра не повинна відходити від жінки, поки не скінчиться ся весь порід. Має її у всім помагати, підтримувати орудя розродні, прийняти по породі дитя, перевязати пупець, виняти дитя, але ніколи не повинна тягнути дитяти, ані не робити якої будь операції. Вона має пильнувати чи порід правильний, чи все йде як треба, а наколи покаже ся яка трудність, неправильність, — є зобов'язана прикликати лікаря. Помагаючи родячій, повинна мати чисту одежу а руки добре вмиті в слабім розчині карболю. Коли сам порід зближає ся, треба випросити з комнати всіх свояків і знайомих, щоби як найменше осіб було в комнаті, де має бути чистий, сьвіжий воздух і рівномірна теплота.

Треба приготувати ось що: кілька чистих простирал, ручників, чисту сорочку для жінчини, біле для дитяти, ножички чисті і ostrі, кусник міцної а чистої і змоченої в карболовій воді шовкової або бавовняної нитки до перев'язання пупця, теплої води, ванночки для купели дитяти, кусник мила, троха вина і хоч один тузин чистих пеленок. Коли міхур пукне і вода відплине, треба сейчас положити жінчину до ліжка навznak, під крижі підложити подушку або вовняну хустку, зложену в кілька частий.

При більших болях виразьно вже вишихаючих плід, зігнути родячій ноги в колінах і широко їх розложити. Тепер можна родячій дозволити надувати ся, наче би на стільци. Нехай лише тоді надуває ся, коли болі приходять, а не в перестанках між ними.

При виході головки дитяти на сьвіт, треба її піддержувати, кладучи на ню пальці одної руки, руку-ж на край орудя розродного родячої, щоби не допустити до роздертя.

Коли дитя уродить ся ціле, положити його коло матери на постелі і ждати кілька хвиль аж почне добре віддихати і кричати. Дперва тоді на чотири пальці від пупця дитяти

перев'язати мяський шнурок пупця міцною, чистою льняною або шовковою ниткою на гудз; на один цаль за тим перев'язанєм перев'язати пупник вдруге, а в середині між перев'язаннями перетяти його ножицями.

Єсли жінчині робить ся слабо, можна подати її вина, або зимної води. Через якийсь час, нїм містище не відділїть ся, мусить вона лежати цілком спокійно, ані ворухнути ся.

Добре тоді є, коли злегка натирати матерницю долонею через живіт. Не спішити ся з витяганєм містища; не відривати його ніколи силою! Хотяй би воно вийшло доперва по годині або пізнійше, нічо то не шкодить поліжницї.

Коли болї приходять знова і містище вже показуєть ся, виняти його обережно, беручи за пупник і потискаючи рукою за горішню часть матерницї через живіт.

По відділеню ся містища і решток міхура плідного, — треба обмити теплою перевареною водою орудя розродні — споловні матери.

Виняті з під жінщини закровавлені мокрі простирала, а підложити сьвіжі, чисті, огріті, не дуже при тім порухуючи її.

Під голову підложити подушку.

Дати її напiti ся води з вином і позволити її заснути.

Як радити собі в тяжких недомаганнях при породї.

Як в вагітності, так і при породї у декотрих жінчин можуть бути тяжкі недомагання як пр.: блюванє, котрі легче проминають, єсли напiti ся зимної води, або поликати кусочки леду.

В случаю омліня скроплювати лице і груди зимною водою, давати до питя зимну воду з вином, вино, а до нюханя міцні кроплї: амоняк або етер.

Коли болї породні є дуже великі, то треба дати жен-

щині теплу купіль в ванні, легко натискати через живіт матерницю, а підчас болів вишихаючи треба жінчині надуватися ся.

Часом пупник закрутить ся вкруг тіла дитяти, найчастійше шийки, або стисне ся в наслідок притиснення його до кости. Тоді акушерка повинна чимскорше відкрутити той пупник або відсунути його від натискаючих частий, бо при тисненню пупника кров від матери до дитяти щораз слабше припливає, аж цілком перестане, а тоді дитя вмирає.

О тяжких породах.

Тяжкий порід найчастійше залежить від того, що жінчина має кости в бедрах надто стиснені, через що головка плоду ледви що може змістити ся і перейти між ними.

Щоби перепхати головку через таке звужене місце, матерниця мусить корчити ся надзвичайно сильно. Коли не помагає — матерниця слабне і перестає цілком корчити ся. Такі жінки завсїгди тяжко родять — і найчастійше — неживі діти.

Часом то і цілком уродити не можуть.

При таких тяжких породах лікарі накладають на головку кліщі і стиснувши її ними, витягають силою. А щоби операція удала ся, треба зробити її в пору. Єсли задовго ждати, то головка так втиснеть ся між бедра а крижі, що навіть не буде можливим заложити кліщі. Тоді нема иншої ради, лише треба продїравити головку дитяти, повиймати з неї кісточки, випустити мозок і доперва тоді його витягнути.

В містах лікарі далеко частійше витягають кліщами живі діти, бо їх кличуть в пору, в коротці по упливі води.

На селі нім надумують ся післати по лікаря, проминс пераз цілий день, то також і лікар далеко частійше мусить дїравити головку.

Добре і про се знати, що о много менше булоби жепцин із звуженем костий, колиб родичі лучше дбали про своїх дітий. Ви мабуть всі бачили дітий з англійською хворобою з ніжками покривленими в шівлук. На ту хворобу лікарі мають лікарство, певне і недороге. Єсли-же занедбаєте, то кривіють не лише ніжки, але і бедра і крижі, через що повстає звужене костий.

Часом знов порід тяжкий через зле положене плоду: дитя родить ся не головою і не ніжками, але укладаєть ся в поперек. Матерниця корчить ся дуже сильно, але даремно, часто навіть пукає. Єсли лікаря покликати в пору, як лише відійде вода, або навіть єще вчаснійше, то поміч легка. Лікар кладе руку до матерниці і робить оборот: хватає за ніжки, потягає їх в діл, а головку відпихає в гору. Плід замість родити ся в поперек, приходить на світ ніжками.

Єсли же по упливі води чекати довго, то матерниця так обтисне на дитині, що ані руки до неї вложити, ані плоду порухати не можливо. Лікар тоді мусить різати дитя на кусники і так його виймати. Розумієть ся, що при такій операції, як дїрвлене головки, розірване плоду, може зазнати лиха і матір.

Часом жєнщини, не розуміючи ся на річи, пробують робити оборот, або тягнути за головку. Хорони Боже від такої помочи. Такі операції треба вміти робити, знати, где шукати ніжки, за котру хватати, як тягнути, в котру сторону обертати.. А розтягнена матерниця так є тоненька, що розірвати її можна дуже легко. Тому отже правно заборонено повитухам і акушеркам робити операції. Буває однак і много інших причин тяжкого породу: упливу крови, конвульсії, за великий плід, закинене ручки або ніжки по при головку і т. п. ,

Може хто скаже, що прецінь не можливо взивати лікаря до кожного породу. Розумієть ся, що так. На сто породів, лєдвє кілька случить ся тяжких. На селі то єще частійше, а се через то, що баби (повитухи), непотрібно, хо-

тячи нїби помогчи родячим, виправляють з ними різні штуки. Одно з двох: — або порід відбуває ся звичайно, тоді не треба ані лікаря, ані помочи, лише послуги; або та-кож пород є тяжкий, тоді поміч є потрібна і то скоро. Як однакож пізнати, чи порід є тяжкий? Акушерка, добра бабка (повитуха) може і повинна то пізнати і тоді нема що надумувати-сь, лиш чим мерщій післати по лікаря.

Котра жінщина вже раз, чи кілька разів родила тяжко, неживе, або потребувало операції, до тої треба спроводити лікаря і то вчасно перед впливом води. При дуже великих звуженнях, найлучше порадити ся доктора єще під час вагітності, бо тоді можна прискіпити порід в осьмім — семім місяци, поки плід є єще малий.

Як жінщина повинна заховувати ся по породі — під час пологу?

Як уродить ся дитя, відійдуть останки міхура плідного, сцїп крови і містище, матерниця знов починає корчити ся, але вже не на то, щоби випхнути що з себе, але щоби зменьшити ся, стягнути — стати-сь поволн такою, якою була перед вагітністю. То саме дієть ся і з иньшими орудями розродними і з животом; — всьо вертає на своє місце, всьо приходить до давного стану, але повільно, бо доперва по шістьох тижнях.

В першім дни з орудий розродних, найбільше з матерниці випливає майже сама кров, а завсїгди багато — треба змінити хоч один тузин покладів. В слїдуючих днях — до шестого — відходи є вже менше кроваві і що раз їх менше. По тижни же вже дуже часто у відходах не видно крови цілком; є они біляві, густїйші, молочні. Хотяй з кождим днем їх меншає — однакож тягнуть ся они цілий місяць довго, а часом і шість тижнів.

Жінщини по породі, чують ся з початку дуже ослаблені; в перших днях дуже пітніють, відчувають спрагу, дізна-

ють болів в долині живота по причині корчення ся матерниці. В кілька годин по породі, їх груди наповняють ся поживою (молоком). Часом справляє їм троха горячки на день або два.

Як бачите, положниця сама через себе повертає до сил і давного життя і здоровля — не потреба отже лічити її. Однакж в перших днях, навіть тижнях, мусить она бути осторожною, щоби нічим собі не пошкодити; в противнім бо случаю легко набавити ся хвороби жіночої. Єще до тепер панує між нашим народом той згубний звичай, що положниці встають дуже вчасно по породі, а навіть беруть ся сейчас до роботи.

Положниця конечно повнна перележати в ліжку де-в'ять днів, а що найменше один тиждень, если є сильна і скоро приходить до здоровля. Вже знаємо, що матерниця повертає до звичайного стану доперва по шести тижнях, але до того власне треба спокою. В першій тижні по породі є она так велика і так гнучка, а всьо кругом неї так м'яке і розширене, що при ходженю дуже легко матерниця може перехилити ся, зігнути ся, опустити-сь навіть впасти, що опісля вже не легко направити. А дальше, через завчасне встанє, матерниця може не зменшити ся і полишаєть ся тоді на засігди напухнена; так жєнщина має за часто місячку і з великими болями, а в кождім селі знаходять ся жєнщини з такими матерничними хворобами.

Нєщаснє їх житє: брак їм сил до праці і витрєвалості і доброго настрою. Через свою хворобу відчувають біль на цілім тілі, а часто також бувають злі, сварливі, вибагливі. А се те стало-сь по причині скорого встаня по породі. І щоби хоч був який пожиток з такого вчасного встаня! Але яку-ж то роботу може зробити бідна, ослаблена положниця!? Ноги під нею трясуть ся, лєдві ними поворушє, випростувати ся не годна, в голові шумить, в очах темніє, а що раз то їй не добре робить ся, начеби омліває. Гдєж такий жєнщиній до праці?!

Мудра жінщина підчас пологів повинна би заховувати ся ось як: — через перші чотири дні-лежати спокійно на вznak в ліжку, не підносити ся, не перевертати ся з боку на бі. Підчас кормлення і джєня най підкладають її під голову другу подушку. Мокре простирало нехай з під неї витягають, а підкладають чисте і сухе. В комнаті веліти отвирати кілька разів вікна, щоби воздух був свіжий і чистий; не позваляти в ній нічо сушити, прати ні варити.

Не приймати гостей, мало говорити, ніколи не морити себе голодом; першого дня їсти росіл з мяса волового або курки, пити молоко, другого дня — яйця на мягко зварені, печене мясо і білий хліб; в слідуючі дні можна вже їсти зсьо, що смакує. В пеших кількох днях не сходити з ліжка на сталець, але веліти підсувати під себе відповідний посуд, старати ся, щоби біле було чисте, котре треба часто змінати.

Орудя розродні — сполонні треба обмивати теплою водою два рази на день. Заприцованє до внутр може робити лише вправна акушерка. Єсли же такої нема, то лучше того цілком не робити.

Бородавки соскові обмивати чистою водою по кождім кормленю і перед кождим кормленєм дитини.

Не пити горівки, не їсти цибулі і корінних пожив, а за те пити молока, їсти мучні страви, затерку, сочевицю і т.п.

В случаю некормлення не брати ніякого лікарства на зігнанє молока, лише посмарувати груди олійком камфоровим, обложити їх ватою і легко обвязати ручником; через кілька днів пити небогато. Не вставати скорше, як по девяти днях і лише в такім случаю, коли у відходах не буде ані кроплі крови.

Купати ся не скорше аж по місяци.

Брати ся до тяжкої роботи доперва по шести тижнях, а вертати до супружого життя ще пізнійше.

Що робити в легших і тяжших недугах підчас пологу.

І підчас пологу лучають ся недуги часом легкі, котрі легко вилічити, а часом так тяжкі, що кінчать ся смертю. Найчастійше бувають:

Запір в перших днях пологу: найлучше усунути його рециновим олійком ().

Розвільнене полове — зникає по кількох днях само собою.

Кровисті упливи вимагають цілковитого спокою і безуслівно поради лікарської.

Біль в грудях у некормлячих. Если підв'язане (як вище була про те згадка) нічо не помагає, то прикладати катаплезм з картофляної (бараболяної) муки. До того потреба кілька ложок картофляної муки розробити в зимній воді і розмішати то з горячою водою на крохмаль, насмарувати ним грубо кусничок чистого полотна, прикрити другим кусником полотна і, поки єще горячий, приложити до грудий, посмарованих чистою оливою.

Пукнене соскових бородавок. Хотяй то ніби не велике терпіне, а страшний біль справляє кормлячим і нераз спричиняє тяжку хворобу — боляк на грудях. Треба прикладати чисті шматки, замочені в оловяній воді, купленій за 10 центів в аптеці; дитині при такім терпіню ніколи не давати до ссання голу соску бородавку, але завсїгда грикрізати кантурцем, котрий легко дістанете в аптеці. Перед кормленєм бородавку обмити з оловяної води.

Боляк в грудях. Починає ся від бородавки. Если з верху (навні) неглубоко, то легко його пізнати: шкіра в тім місци горяча, червона, а при тім повстає сильний біль, дрож і горячка. Спершу треба прикладати що хвилі шматки замочувані у зимній воді. Если-ж зимна вода не помагає, опухнене не зникає, щораз більше болить, то прикладати на груди горячі (теплі) катаплезми (плястри) картофляної муки, або з льняного сіменн; під ними боляк або розійде ся.

або скорше нарве і пукне. Боляк на грудях не раз буває тяжкою хворобою, а також єсли катапльзми не помагають, дроз повторює ся, то найлучше удати ся до лікаря о пораду.

Але наймудрійше буде постарати ся єще підчас вагітності о те, щоби бородавки при ссаню не пукали; отже обливати їх часто зимною водою і горівкою. Хто видів, скільки то болю буває з пукнення бородавки, скільки терпінь ізза боляка на грудях, не пожалує того труду.

Найнебезпечнішою хворобою і найчастішою смертію в полозі є: пологова горячка.

Коли отже поліжниця дістане сильний дроз і горячку, чимскорше треба післати по лікаря, котрий в пору покликаний єще зможе усунути небезпеку.

Ся страшна хвороба ніколи инакше не повстає лише через занесенє зарази брудною рукою до матерниці. отже через недбайливість акушерки, котрій не хотіло ся обмити старанно рук в розчині карболової води перед оглядинами або помаганєм поліжницї.

Як на селі котра женщина хорує на полову горячку, то до инших поліжниць ніхто від неї не сміє переходити, бо легко може перенести до кого иншого заразу.

Як обходити ся з новонародженою дитиною?

Як лише дитя народить ся — треба пальцями вигорнути йому з уст густий плин, щоби йому не перескаджав віддихати.

Звичайно дитя сейчас по народженю починає віддихати і кричати. Случаєть ся однакж і при правильнім породі, що не видає воно з себе голосу, не дає знаку життя і паче мертво. Тоді треба чимскорше забрати ся до його оживлення. Часом вистарчить вже вибранє густої течі з уст, і дитя зараз почне віддихати і кричати.

Дайте йому кілька маленьких ударів в задок, порскніть на лице і груди троха зимної води, натирайте йому груди і ніжки горілкою, овиніть його в теплі пеленки, погрузіть кілька разів в добре теплій воді, тільки щоби не в окропі.

Добре також всипати до води пучку спорошкованої гірчищі. Розтиранє і купіль варто повторити кілька разів а не знеохочувати ся і не опускати рук від разу, колиби зараз не помогло. Коли то всьо не pomoже то лікарі не раз ще оживляють так ніби мертве дитя колисанєм.

Завинувши йому груди і животинок в теплу пеленку, беруть його попід пахи так, щоби великі палці спочивали наплечках. Тоді опускають дитя на хвилю між свої коліна, і незгинаючи рук, підносять дитя високо задком до гори, головою до долини. Повторяють то кілька разів.

Часом таке дитя починає віддихати, коли йому дмухнути в уста власний віддих. — Зараз по уродженю немовлятко не дуже гарно виглядає, головку має нескладну, опухнену; тіло покрите неначе товщем — мазею плідною, лице і ціла шкіра червоні; з кишок виділює ся чорнява маса гей би ріденька смола. По кількох днях всьо те проминає: опухненє зникає, голова стає круглійшою, уся шкіра блідніє, мазь-товщ зникає, чорна теч з кишок вже не виділяє ся, лише жовтий „столець”.

Коли дитя жиє, пупник вже відтятий, а мати на разі вже не потребує помочи, треба забрати ся до очищення дитяти з мази-товщу в купелі; наколи товщ держить ся шкіри міцно, то намиленим кусником полотна, або ще лучше, змоченим в жовтку яйця натирає ся легко голову, шию, під пахами і всюда, ціле тіло, де лише є мазь-товщ. Опісля тримаючи дитя на-взнак — головою до гори — вкладаємо його до ванни з теплою водою і обмиваємо ціле тіло, підтримуючи головку. Купаємо його кілька хвиль, відтак витираємо сухими, теплими пеленками, а всі зморщики і зігнення тіла засипаємо рижовою мукою, спорошкованим крохмалем, або порошком, що звет ся в антиці „*licorodium*”.

В перших тижнях дитя повинно так бути купаним щодня, лише не зараз по кормленю.

При купели ніколи не забувати о очах дитяти і обмирати його кілька разів осібно перевареною теплою водою, щоби не дістало запалення очий.

По викупаню витертю дитини обвиваємо пупник кусничком чистого полотна замоченого в оливі, кладемо його на ліво від пупця і легко оперізуємо животник. Наолівлене полотно треба змінити часто по купели, аж на четвертий або пятий день пупник відпаде. Пупник можна також обкладати чистою, сухою ватою не накладаючи на животик ніяких бандажів (перевязок), тоді пупник єще скорше відпадає. Мала рана по засипаню порошком рижовим по кількох днях цілком загоюється.

Усунувши пупник, треба убрати дитя, лише не в тісні і брудні шмати, але в чисте біле, вигідне, руки і ноги повинні бути свободні, животник — нічим не стиснений. Досить вложити на дитя сорочечку, флянелеву сукенку і завинуту його легко у полотняну пеленку.

Подушка не повинна тиснути на животик і ніжки. не повинна з'упиняти рухів, бо і малій дитині здоровше буде свободнійше віддихати, порухувати троха ніжками і рученятами.

Коли дитя вже вбране, положіть його до ліжочка, а ніколи до ліжка матери. Нічо гіршого нема над при звичаєнс класти дитя до ліжка при матери, бо то і нездорово і небезпечно, коли оно віддихатиме нечистим воздухом, а може бути навіть удушеним через рідну матір, коли зморить її сон.

Дитя може обійти ся без колисання. Всьо залежить від при звичаєнс. Спробуйте з початку від уродження класти дитя до ліжечка, як лиш прийде пора снання, без говореня до него, без колисання, а позбудите ся клопоту з колисанєм і переконаєте ся, що скоро і без крику буде засипляти, хиба, що хоре, голодне, або мокре.

Лучають ся у нас ще такі злі матери, чи також дурні, що засипляють дитя маком або горілкою. Нещасливе таке дитя може умерти в наслідок їх темноти, або на ціле жите зістати слабовитим або позбавленим розуму.

Ліжочко поставити в комнаті не на переході, не близько дверей, де є протяги. Комнату провітрювати. Не треба нічим заслонювати вікон, а щоби сьвітло сонця не разило дитину в очи — так над ліжочком треба розпростерти кусник тоненького перкалю і така фіранка заслонює дитя і від сьвітла і від мух, нехай лише не доторкає лиця і не перешкаджає віддихати. Ліжочко мають становити: Сінничок має бути вишханий соломою, прикритий цератою, щоби не перемок, а на то простиралом; мала подушка під голову, напхана вівсяною половою, бо в случаю замоченя голову можна завсїгди лєгко змінити наново, а спати на них рівнож добре, як на пірю, до прикриваня мала перинка, а в літі колдра.

Если ново-народжене дитя виглядає слабо, если в комнаті зимно, то треба конечно положити єму до ліжочка звичайні бутельки наповнені горячою водою і овинені пеленками. Коли бутельки остигнуть, наляти знова до них горячої води — повтаряти то що кілька годин, хоть через перший тиждень. Новонароджене дитя мусить мати коло себе більше теплоти, ніж старший чоловік бож воно ледви що на сьвіт прийшло з утроби матери, де тепло було більше. А вчасно прийшли на сьвіт. Через кілька годин по уродженю — коли мати троха відпічне — не давати дитині нічого пити. Звичайно подають румянець або воду з цукром, але то зовсім непотрібне, а до того ще і шкідливе, бо від цукру дістає дитина біль у животу. Новонароджене дитя може досконало 4 і 5 годин пождати, лише положіть його до теплого ліжка, а буде спати цілком спокійно.

Коли матір відпічне, треба приложити її дитя до грудий, котрі найперше обмити чистою водою.

В перших тижнях дитя повинно ссати в день що дві години, а в ночі всього два рази; пізнійше, коли за одним разом може більше виссати, що три години в день, а в ночі лише один раз.

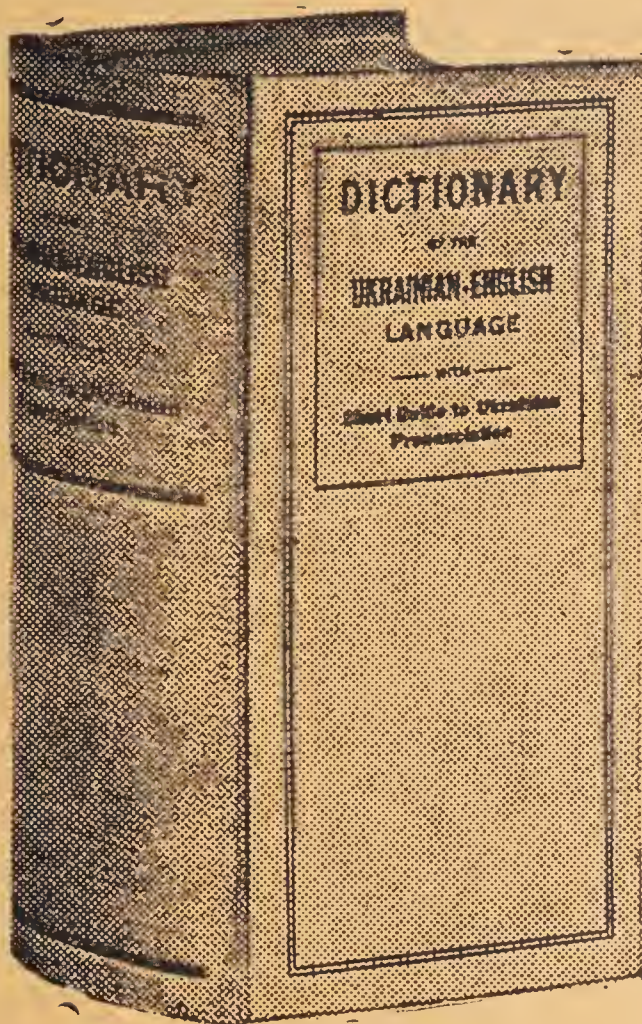
Дитина, що призвичаєна до правильного кормлення від уродження, далеко менше кричить і є невибагливою. У нас мати дає дитині грудий стільки разів, скільки дитина чого небудь заплаче. А се нерозумно, бо дитя плаче не лише за голоду, але і тоді, коли змочить ся або занечистить ся, коли його за сильно стиснено, або коли його за рідко купа-
конечно більше тепло потрібне для тих дітей, котрі перед-
ють.

Самі зрозумієте, що новонародженій дитині не можна нічого давати до їдження, лише молоко матери. До сім місяців не повинно воно нічим иншим жити ся як матерним молоком, бо до того часу не має ані зубків, ані досить слини, ані досить соку в жолудку ні в кишках. Молоко матери є для немовлятка завсїгди найпоживнійшою поживою. А мати, що сама не кормить дитини своїми грудьми — зле бажає своїй дитині і бажає для неї недуги.

Однакож случає ся часом, що хотяй би мати хотїла дитя жити молоком з грудий, то не може або є сухітницею, або дуже ослабленою, або має за малі соскові бородавки, або дуже поранені. В такім случаю треба дати дитину кормити иншої жінчині, але лиш здоровій.

При кормленю дитини хорою жінчиною можа заразити і дитину, головнo хоробою венеричною і противно — від сифілістичної дитини може набути тої хвороби мамка.

ПЕРШИЙ І ОДИНОКИЙ ТОГО РОДА
**УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ
СЛОВАРЕЦЬ**

що обнімає 1600 сторін друку, з повною граматикою, азбукою друкованою і писаною, — і, — що найважчийше, — з вимовою англійських слів.

Се є перше таке видане в українській мові.

Словарець сей є конечно потрібний для кожного Українця. Видавництво не жаліло висипати суму гроша на те, щоби словар відповідав вимогам нашої суспільности. Щоби скоро знайти потрібне слово, на те є поазбучний реджістер так в українській як і англійській часті. Ціна його є \$2.00

Пишіть по каталог книжок і музичних інструментів:

Ruska Knyharnia
848-850 Main St. Winnipeg, Man.

Кожному потрібно книжки.

Порадник гігієнічно лікарський.

ПРОВІДНИК ГІГІЄНІЧНО-ЛІКАРСЬКИЙ.

Недуги пошестні. — Зладив др. Евген Озаркевич, директор
»Народної Лічниці« у Львові.

Попри інші порадики почало Тов. »Просвіта« видавати в сїм році лікарський порадики. Яко перше число сего видавництва вийшла праця д-ра Евгена Озаркевича про »Недуги пошестні«. Обговорено докладно в сїй книжці сї недуги, які узнані за пошестні і проти котрих поширеню власти виступають. Подрібно обговорені тут: кір, дифтерія, шкарлатина мумс, дизентерія, коклюш, дур черевний і пятинистий, віспа звичайна і вітрова, пошестне запалене мозково-стрижєвих опон, холера азійська і домашня, чума. В другій часті книжки подано способи побо-рюваня пошестних недуг враз з відносинами законними поста-новами. Книжка ілюстрована. Повинна найти ся в кождім громадськїм урядї, в кождій шкільній бібліотеці, в руках кож-дого інтелїгента, що живе серед народа і у просьвічених селян. Цїна брошури 50ц

В оправі в полотно коштує всего..... 75ц

ПОРАДНИК ЛІКАРСЬКИЙ В НАЙВАЖНІЙШИХ НЕДУГАХ.

Зладив др. Евген Озаркевич.

Дешева ся брошура є немов дальшим тягом повисшої книжки, бо обговорює коротко а ясно інші недуги: біль голови, зімліне, жовтілиця, зубковане дїтий, кашель, колька в боці, кровоток і т. н. недуги, що часто лучають ся в кождій хатї. З огляду, що цїна брошури дуже мала, а подано в нїй вказівки, як мож-на собі порадити в сих недугах, поручаємо її кождому. — Цї-на лише 10ц

RUSKA KNYHARNIA

848-850 Main St.,

Winnipeg, Canada.